

ABDULRAZAK GURNAH • **Terkediş**

Desertion

© 2005 Abdulrazak Gurnah

Kitabın yayın hakları Rogers, Coleridge and White Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2288 • Dünya Edebiyatı 227

ISBN-13: 978-975-05-1909-3

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Emmanuel Ekong Ekefrey, “Muhterem Konuk”

(Beyaz adamların bir İbibio köyüne ayak basması), 1991

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayla Duru Karadağ

BASKI ve CLT Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ABDULRAZAK GURNAH

Terkediş

Desertion

ÇEVİREN *Müge Günay*

BARIŞ ÖZKUL'UN ÖNSÖZÜYLE

ABDULRAZAK GURNAH 1948'de Doğu Afrika kıyısındaki Zanzibar'da doğdu. Anadili, Afrika'da seksen milyon kişinin konuştuğu Svahili'dir. İlköğrenimini İngiliz okullarında tamamladı, çocukluğunda gittiği Kur'an kursunda Arapça öğrendi. Gençliğinde Zanzibar Ayaklanması'na (1964) ve sonrasında kurulan sosyalist rejimin çalkantılı yıllarına tanıklık etti. 1968'de İngiltere'ye gitti. Yükseköğrenimini Kent Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora tezinde (1982) kolonyal söylemin Doğu Afrika, Karayip ve Hindistan edebiyatındaki izdüşümlerini analiz etti. Postkolonyal edebiyat alanında uzmanlaştı. Halihazırda Kent Üniversitesi'nde İngiliz edebiyatı profesörü. İlk romanı *Memory of Departure*'de (Ayrıışın Hatırası, 1987) Afrika'da geçen gençlik yıllarının ardından ülkeyi terk eden Hassan karakterinin hafızasında yer eden Afrika imgesini postkolonyal dönemin kimlik sorunları ışığında inceledi. İkinci romanı *Pilgrim's Way* (Hac Yolu, 1988) başlıgını Winchester'ı Canterbury'deki Thomas Beckett mabedine bağlayan yoldan alır. Daha iyi bir yaşam umuduyla İngiltere'ye gelen Tanzanyalı Davud, karşılaştığı göçmen karşıtı tutumlardan dolayı paranoyak bir benlik geliştirir ve çareyi Tanzanya'daki geçmişini tamamen silmekte arar. *Dottie* (1990), Dottie Badoara Fatma Balfour karakteri üzerinden benzer bir yabancılaşma sorununu tartışır. Fatma Balfour'un melez kimliği, ırk ve etnisite sorununun göçmen ve sürgün karakterler üzerindeki travmatik etkilerinin yakıcı bir simgesidir. *Paradise*'ta (Cennet, 1994) Gurnah, Yakup'un oğlu Yusuf'un Kur'an'da anlatılan hikâyesini 1900-1914 arası Doğu Afrika'ya uyarlar. Kolonyal söylemin Afrika'ya dair klişelerini kölelik, tarihin çarpıtılması, İslâmfobi gibi meseleler üstünden tartışırken Yusuf'un bireysel hikâyesi bir yandan kolonyalizmin bir yandan da despotizmin eleştirisine açılan ikili bir işlev görür. *By the Sea* (Deniz Kenarında, 2001), emperyal pedagojinin Afrika'nın yerli gelenekleriyle karşılaşmasının doğurduğu verimli paradoksları konu eder. Salih Ömer, Kur'an eğitimi almaktan duyduğu geleneksel kıvanç ile kolonyal eğitimin kazandırdığı dünya bilgisi arasında bocalarken yeni Afrika'nın gelişikleri ete kemiğe bürünür. *The Last Gift* (Son Armağan, 2011), 1996'da yayımlanan *Admiring Silence*'la (Sessizliğe Hayranlık) birlikte bir nehir roman anlatısıdır. *Admiring Silence*'in isimsiz anlatıcısı ülkesini terk eden bir Zanzibarlı muhaliftir; Britanya'ya yerleşip evlendikten sonra öğretmenlik yapar. Hayatının en istikrarlı görünen döneminde bireysel tarihini yazmaya karar verdiğinde, hiç de istikrarlı olmayan, kayıp ve kırılan bir bastırılmış benlikle yüzleşmek zorunda kalır. *The Last Gift*'te ise Gurnah, bu isimsiz anlatıcısının hikâyesini kültürel farklılıkları, belleğe kazanmış tarifsiz acıları kat eden bir anlatıya kavuşturur. Gurnah'ın hakikat anlayışı, gerek kolonyal dönemin karamsar ve toptancı tasvirlerini gerekse anavatan-memleket şovenizmlerini reddeden sahici bir arayışa dayanır. Gurnah, romanları dışında, Salman Rushdie, Anthony Burgess, Joseph Conrad, Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Zoe Vicomb gibi yazarlar üstüne edebiyat eleştirileri yazdı, kitaplar hazırladı. Bütün romanlarını kuşatan motiflerin ve temaların estetik yetkinliğe ulaştığı ana metin olduğunu düşündüğümüz için İletişim Yayınları olarak Gurnah külliyatını yayımlamaya *Desertion* (Terkesiş, 2005) ile başlıyoruz. Gurnah'ın dünya edebiyatına evrensel bir içerik ve nitelik kazandıran romanlarını yayımlamaya devam edeceğiz.

Birinci Kısım

I

Hasanali

Onu ilk görüşünün ardında bir hikâye yatıyordu. Aslında birden fazla hikâye vardı ama ayrıntıları zamanla, tekrarlana tekrarlana birbirinin içine geçip tek bir hikâyeye dönüşmüştü. Hepsinde de şafak vakti bir masalın içinden doğmuş gibi belirmişti. Birinde, dimdik bir gölgeydi; o tuhaf su altı aydınlığında öylesine ağır hareket ediyordu ki fark ettirmeden, usul usul, kader gibi yaklaşıyordu. Bir başka hikâyede ise hiç yerinden kılmadamamıştı, en ufak bir kıpırtı ya da titreme yoktu; şehrin kıyısında, gri gözleri parıl parıl bir karaltı, birinin ortaya çıkmasını, birinin kaçınılmaz bir tesadüf eseri onu bulmasını öylece bekliyordu. Sonra biri buldu onu, o da kimse nin o sırada tahmin edemeyeceği olaylara yol açmak üzere bu kişiye doğru kendini bıraktı. Başka biri, gecenin derin karanlığında görülmeden evvel onu duyduğunu, bir söylenceden fırlamış bir hayvan gibi yalvaran, can çekişen iniltisini işittiğini iddia etti. Anlatılan hikâyelerin hepsi bu kişinin ortaya çıkışının tuhaflığına dikkat çektiği için aralarında gerçek anlamda bir uyuşmazlık olmasa da kesin olan tek şey bu adamı Hasanali'nin bulmuş olmasıydı, ya da o Hasanali'yi bulmuştu.

Her şeyde olduğu gibi, bu kişinin de şehre gelmesinde talihin rolü vardı, fakat talih tesadüf değildir, en umulmadık hadiseler bile aslında bir tasarının parçasıdır. Nitekim onu Hasanali'nin bulmuş olmasının yalnızca tesadüfle açıklanamayacağını gösteren birtakım sonuçları olmuştu. O zamanlar bu muhitte sabah en erken uyanan kişi *daima* Hasanali'ydi. Caminin kapı ve pencerelerini açmak için şafak sökmeden kalkardı. Sonra, sesini önündeki meydanın her köşesinden duyulacak şekilde ayarlayarak insanları namaza kalkmaları için uyandırırdu. *Salla, salla*. Bazen rüzgâr, civardaki camilerden insanları uyanmaları için azarlarcasına seslenen diğer görevlilerin benzer çağrılarını buralara kadar taşırdı. *Es-salatu hayrun mine'n nevm*. Namaz uykudan hayırlıdır. Hasanali günahkârların, bu çağrıdan duydukları rahatsızlıktan ötürü hırçın bir hareketle yataklarında döndüklerini, kendilerini daha erdemli sayarak için için öfkeli bir tatmin hissettiklerini düşündü. Ezanı tamamladığında, caminin basamaklarındaki toz ve kumu casuarina ağacının yumuşak, gür dallarından biriyle süpürürdü, bu ağaçtan yapılmış süpürgenin sessiz hamaratlığı ona derin bir haz verirdi.

Camiyi açma, merdivenleri temizleme, namaza çağırma işini üstlenmesinin ardında kendine göre nedenleri vardı. Birinin erken kalkması, camiye açması ve sabah ezanını okuması gerekiyordu, bunu kendi nedenlerince yapmaya gönüllü biri her zaman olurdu. Bu kişi hasta olduğunda ya da bu mesuliyetten yorulduğunda, yerini alabilecek bir başkası hep bulunurdu. Hasanali'den önce bu işi yürüten kişi Şerif Mdogo'ydu, iki sene önce kaskazi¹ sırasında öyle bir hummaya yakalanmıştı ki halen iyileşmemişti. Hasanali'nin sabah ezanını okuma vazifesini üstlenmek istemesi, kendisine öyle gelmesede aslında biraz şaşkıncıydı. Bu iş için pek hevesli değildi, her gün şafak vakti şevkle uyanıp ahaliyi uyan-

1 Kuzeydoğu musonları – ç.n.

maya zorlaması gerekiyordu. Şerif Mdogo'nun tabiatı buna uygundu, insanları uykusundan gönül rahatlığıyla, paldır küldür uyandırmakta bir sakınca görmezdi. Ayrıca Hasan-ali yaradılıştan her şeyi kendine dert eden biriydi ya da belki yaşadıkları onu böyle kaygılı ve tedbirli bir insana dönüştürmüştü. Gün doğmamış, gece henüz bitmemişken yapılan bu rutin iş asabını bozuyor, gecelerine korku salıyor, ıssız sokakların karanlığından, bir an görünüp kaybolan gölgelerinden ürküyordu. Fakat bunlar aynı zamanda onu bu işi, tevekkülle, bir kefaret gibi üstlenmesine sebep olan gerekçelerdi. Karısı Malika'yla evlendiğinde, yani bu gölgenin belirmesinden iki sene önce üstlenmişti bu görevi. Bunun karşılığında evliliğinin yolunda gitmesini ve kız kardeşinin acısının dinmesini diliyordu.

Cami, dükkânın tam karşısındaki meydandaydı, Hasan-ali'nin kısa bir yürüyüşle hemen varabileceği kadar yakındı fakat sabah ezanını okumaya başladığından beri bu işi kendinden önceki müezzin Şerif Mdogo gibi yapmak zorunda hissetmişti kendini, bu yüzden onun yaptığı gibi civardaki dar sokaklardan geçiyor, uyuyanları yatak odalarının pence-relerinden içeriye sesini ulaştıracak şekilde bağırarak uyandırmaya çalışıyordu. İblislerin gölgeler içinde pusuda beklediği çukurları ve mağaraları görmeyeceği bir güzergâh seçmişti kendine, fakat yine de uykudaki dini bütün ahaliyi uyanmaya teşvik ederek yürürken, hayaletimsi varlıkların kutsal kelimelerinin marifetiyle sokakların en karanlık köşelerine doğru kaçıştığını görür gibi oluyordu. Sokağı dönerken bir canavar pençesi ilişiyordu gözüne, ensesinde yavaşça soluk alıp veren huzursuz ruhlar, yeraltı yaratıkları bir an belirip o daha ne olduklarını anlayamadan kayboluyorlardı, öylesine gerçek geliyordu ki bu gördükleri şafak vaktinin serinliğine rağmen ter içinde kalıyordu. Bir sabah, karanlık sokakların daralan bir geçidin duvarları gibi üstüne çöktüğü,

korkudan kan ter içinde kaldığı turunu tamamlamaya çalışırken kolunda bir serinlik hissetmiş, o sırada göz ucuyla kara bir kanadın gölgesini görür gibi olmuştu. Koşmaya başlamış, fakat sonra bu işkenceye bir son verip bir an önce ezanı okumak için meydanın karşısındaki camiye sığınmıştı. İmam ona caminin basamaklarından çağrıda bulunmasının yeterli olacağını söylemesine rağmen o telafi amacıyla basamakları süpürme işini de günlük vazifeleri arasına eklemişti, çünkü imam ona Şerif Mdogo'nun görevlerini büyük bir şevk ve gayretle yerine getirdiğini söylemişti.

Hasanali meydandan geçerken karşıdan bir gölgenin kendisine doğru yaklaştığını bu şafak vakti gördü. Tahmin edilebileceği gibi gözlerini kırıştırdı ve dehşetle yutkundü. Dünya ölümlerle kaynıyordu, günün bu vaktini mesken tutmuşlardı. Sesi ölgünleşti, kutsal kelimeleri ağızda kurudu, eli ayağı çözüldü. Hasanali gün ağarmaya başladıkça gölgenin usulca yaklaştığını gözlerinin sönük, hissiz bir ışıkla parladığını gördü. Bu anı daha önce kâbuslarında yaşamıştı, arkasını döner dönmez bu ifritin onu yutacağını biliyordu. Camide olsaydı kendini güvende hissedecekti, çünkü bu kutsal yere hiçbir kötülük ulaşamazdı; fakat o sırada epeyce uzaktaydı ve kapıları da henüz açmamıştı. En sonunda paniğe kapılıp gözlerini yumdu, Tanrı'nın onu bağışlaması için yalvardı ve dizlerinin üzerine çöktü. Yaklaşan şeye teslim oldu.

Gözlerini, karabasandan saklanmak için üstüne sıkı sıkı çektiği örtüyü hafifçe kaldırıp bakar gibi tekrar araladığında gölgenin biraz ötede dizlerinin üzerinde kendi yanına doğru yere yığıldığını gördü. Şimdi hava aydınlanırken bunun bir ifrit ya da heyula değil, yalnızca birkaç adım ötesinde soluk benizli, gri gözleri bitkince ona bakan bir adam olduğunu fark etti. “Suphanallah, sen de kimsin? İnsan mısın yoksa cin mi?” diye sordu Hasanali emin olmak için. Adam bir-

den inilleyerek iç çekti ve emin bir şekilde insan olduğunu bildirdi.

Şehre vardığında bu haldeydi işte, yolunu kaybetmiş, bitap düşmüş, suratı ve kolları yara bere içinde kalmıştı. Soluk alıp almadığını görmek için yere eğildi, nefesinin ılıkliğini avucunda hissedince akıllıca bir şey yapmış gibi kendi kendine gülümsedi. Elini adamın gözlerinin önünde aşağı yukarı hareket ettirdi ama adam gözleri açık olmasına rağmen sabit bakıyordu. Gözlerini kırpsaydı keşke diye geçirdi içinden. Bulaştığı bu sıkıntılı duruma kuşkuyla bakarak yavaşça doğruldu, yardım çağırmaya koyulmadan bir an durup önünde inilleyen yığına baktı. Artık şafak sökmüştü. Sabah ezanının okunması gereken vakit süratle geçiyordu –çok kısa bir zaman kalmıştı– ve Hasanali vazifesini yerine getirememişti. Her gün ibadetlerini aksatmadan yerine getiren erkeklerin uyanıp sabah namazını kaçırdıklarını fark edince ona öfkeleneneğinden korktu. İbadetlerini aksatmayan bu kişilerin çoğu emrihak vaki olduğunda amellerini temiz tutmak ve vecibelerini günü gününe yerine getirmiş olmak için çabalayan yaşlılardı. Fakat Hasanali bu kişilerin artık pek de rahat uyuyamadıklarını, gece boyunca dönüp durduklarını ve bu azaptan kurtulmak için sabah ezanını zor ettiklerini de hatırlamıştı muhtemelen. Müezzin olarak görevini aksattığı için endişeyle yardım çağırmak üzere yola koyulduğunda, bu ihtiyarların bir kısmı ezanın o sabah neden okunmadığını anlamak için evlerinden çıkmıştı bile. Hatta bazıları Hasanali'nin hastalanmış olabileceğini ya da gece başına bir şey geldiğini düşünmüştü. Böylece adamın ilk ortaya çıkışına şahit olmuşlar, caminin önündeki açıklıkta bir gölge gibi düşmüş şaşkın bedeninin etrafında toplanmaya başlamışlardı.

Hasanali kahvenin kapısının önünde karşılıklı kıvrılmış uyku sersemi iki delikanlı gördü. Kahvede çalışan, günlük

koşuşturma başlamadan önce uykularının son demlerine sarılmış bu gençler Hasanali'nin sarsıp uyandırmasıyla hemen toparlanıp yardıma koştular. O zamanlar herkes birbirine yardım etmekten hoşlanırdı. Giderek uzayan adımlarla kurumlu kurumlu yürüyen Hasanali ve alelacele peşinden sürüklediği delikanlılar olay yerine vardıklarında yaşını başını almış üç adamın, Hamza, Ali Kipara ve Jumaane'in yerdeki adama inceleyen gözlerle baktığını gördüler. Bu üçü sabah namazında daima imamın hemen arkasında saf tutan sadık müminlerdi, sabahları kahveye en erken onlar gelirdi. Gençlik yılları bir hayli geride kalmış, yaşamları boyunca emek verdikleri uğraşlarının kusursuz olduğunun düşünülmesini bekleyen, yanlarından geçip giden dünyayı dikkatle gözetleyen tecrübeli kişilerdi. Kendileriyle ilgili bir konu olmadığı sürece olaylar karşısında kıllarını kıpırdatmazlardı, yaşlarının böyle davranmaları için müsait olduğunu düşünürlerdi. Aslında yaşını başını almış üç adam denemezdi onlara, çünkü herkes kim olduklarını biliyordu, yalnızca yaşları ve konuları gereği yaşlılardı ve saygınlıklarının bir parçasını artık güçten düşmüş olmalarından alıyorlardı, taviz vermez görünmeleri de belki kendilerinden bekleneni yerine getirme çabasıydı. Sonuç olarak bir nedenle şimdi orada dikilmişlerdi, Hasanali, gençlerle yanlarına yetiştiğinde adama ilgilenmiyor gibi davranıp günlük şeylerden konuşarak laflıyorlardı. Hasanali camiyi açtı, gençler ölülerini yıkamak için kullanılan halatlarla örülmüş sedyeyi getirip adamı üzerine yerleştirdi.

Birden Hasanali ile Hamza arasında hasta adamı nereye taşımaları gerektiği konusunda bir tartışma çıktı. Hamza yaşına rağmen heybetli bir adamdı; sert çizgilerle yarılmış alını, kırılmış başına buyruk sakalları ve dik bakışları yüzüne sert bir anlatım veriyordu. Uzun yıllar susam ticaretiyle uğraşarak bir servet edinmişti, hâlâ da varlıklıydı. Oğulları

Mombasa'daki mezbahalarından kazandıklarını ona yolluyordu. Kendisine karşı saygıyla karışık bir tür korku duyulmasından hoşlanıyordu, önemsiz olaylarda bile görüşlerinin alınmasını beklerdi. O civarlarda görevli bir *jamadar*² gibi muamele görmek istiyordu. Ali Kipara parlak dönemlerinde sepet örür, Jumaane ise evlere boya badana yapardı dolayısıyla *jamadar* Hamza'nın yanında konumlarını biliyorlardı ve durum icap ettirdiğinde buna uygun davranıyorlardı. Hamza hırçın bir tutumla yardıma gelenlerin kendisini takip etmesini isteyerek oradan ayrıldı. Yerdeki bitkin adama karşı insanlık vazifesini yerine getirmek, onu bulan ve bu nedenle ona bakmak ve iyileşene kadar ağırlamak durumunda olan Hasanali'ye düşmüştü. Hamza da bunu herkes gibi biliyordu, orada bulunmasının nedeni belki de zengin bir kişi olarak lütfkârlığını herkese göstermekti.

Zaten herkes, yakın ahbabları bile, Hamza'nın bu hareketini nazikçe görmezden geldi ve yerdeki adam beklediği gibi halatlarla örülmüş sedye üzerinde Hasanali'nin dükkânına taşındı. Dükkânın bahçeye ve aynı zamanda eve açılan kapısı sedyenin geçemeyeceği kadar dardı, bu yüzden iki genç, adamı kaldırıp bahçedeki sazlardan örülmüş tentenin altındaki kilimin üzerine yerleştirdi.

Sadık mümin üçlüsü de etrafa hızlıca göz atarak bahçede kendilerine yer açtı. Görülecek pek bir şey yoktu bahçede ama buraya ilk gelişleri olduğu için böyle kritik bir anda bile meraklarına yenik düşmüşlerdi. Burası geniş bir bahçeydi, eve paralel uzanıyordu. Saksılarda çiçekler, iç kapının iki yanında dışarıya bakan iki perdeli pencereler, çamaşırların yıkandığı asfalt platform, yemek pişirmek için seredani³ ve bir köşesinde abdesthane, diğerinde erzak odası olan sıradan bir bahçeydi. Yeni boyanmış kireç badanalı duvarlar, kırmı-

2 İngilizlerin Hindistan ordusunda bir askerî rütbe, teğmen – ç.n.

3 (Svahili) Mangal.

zı güller, çiçek açmış lavantalar, gür dikenli sarısabır ve sak-sı çiçeklerinin zenginliği gözlerini almıştı.

Bu altı kişilik kalabalık, olayın aslının bu olmasına şaşır-mış gibi bir dakika kadar sessizce adamın etrafında dur-du. Sonra, bu anlık duraksamanın ardından bir sonraki adı-mın ne olması gerektiğine ilişkin her kafadan bir ses çıkma-ya başladı, hepsi bir şey yapmak istiyordu. “Şifacı Mamake Zaituni’yi çağır-mamız gerekir. Birinin de çıkıkçıyı getirmesi lazım. Bence biri hemen imama haber versin bulaşıcı hasta-lık ya da başka illetlere karşı bir dua etmesi iyi olur.” Bunu söyleyen Hamza’ydı, her zamanki gibi abartılı gösteriler peşindeydi. Hasanali önerileri karşı çıkmadan dinleyip başını salladı ve bu küçük topluluğa kapıya kadar eşlik etti. Kimse gitmek istemiyordu fakat başka seçenekleri yoktu. Zaten bu sızlanan adamın durumu nedeniyle evinin mahremiyetini bozmuşlardı, dolayısıyla Hasanali’nin kollarını iki yana açıp onları bahçe kapısına doğru yönlendirmesi gitmeleri gerek-tiğini anlamaları için yeterli olmuştu.

“Hepinize teşekkürler, sağolun. Mamake Zaituni’ye de ha-ber verir misiniz?” diye sordu komşularına biraz daha borç-lanarak.

“Hiç merak etme,” diye yanıtladı tüccar Hamza mağrur bir sesle, elindeki asayı delikanlılardan birine doğru sallayarak “yürü-sene, ne duruyorsun, birinin hayatı söz konusu bur-a-da,” dedi.

Herkes giderayak bir uyarıda bulunuyordu, “Mamake Zai-tuni gelene kadar sakın dokunma ona.” “Yok dokunmayaca-ğım.” “Çıkıkçı gelene kadar yerinden kıpırdatmayasın ada-mı.” “Bir şeye ihtiyacın olursa – arayacağım.” Hasanali bah-çe kapısını sürgülemeyen kapadı – misafirlerine çok da ka-ba görünmek istemedi– ve tentenin altındaki kilime yerleş-tirdikleri adama döndü. Birden onunla baş başa kalınca san-ki vahşi bir hayvana fazla yaklaşmış gibi tedirgin hissetti,

temkinli olma ihtiyacı duydu. Kimdi bu adam? Yabanda yalnız başına ne işi vardı? Sokakta yere yığılmış haldeyken ona *sen de kimsin* dediğini hatırladı. Eve girerlerken çıkardıkları gürültü karısı ve kız kardeşini uyandırmış olmalıydı, şu an muhtemelen neler olup bittiğini anlamak için pencerenin perdesinin arkasında dikilmiş dışarı çıkmayı bekliyorlardı. Hasanali bir an tanımadıkları bu hasta adamı eve getirmekle ahmakça bir şey yaptığından korktu, göğsünün sıkıştığını hissetti.

Adama bakarken olanlara hayret eder gibi gülümsüyordu. Yabanda yaralanmış bu yabancıнын bahçelerindeki kilim üzerinde ne işi vardı? Neden kanatlı bir at ya da konuşan bir güvercin çıkmamıştı ki karşısına. Onların başına bu tip şeyler gelmezdi. Adamın gölgesini görüp korkunç bir hortlak zannettiğinde duyduğu dehşeti hatırladı. Pek çok şey korkutabiliyordu onu, bu yetişkin adamı. Bazen hayatı öyle üstüne çökerdi ki her yanda gölgeler görürdü. Karanlıkla aydınlık arasına sıkışmış, gerçek dünya ile yaşayan ölülelerin âlemi arasındaki o vakitte insanı her türlü musibet bulabilirdi fakat kendini o şekilde yere atmasaydı daha iyi olurdu sanki, o sırada gördüğü şey bir hayalet olsaydı ruhunu ele geçirmeden önce dönüp o haline gülerdi herhalde. Hasanali ayağının dibindeki adamdan çok kendi budalaca ürkekliğine gülüyordu aslında. Çünkü karşısındaki hayalet falan değildi ayrıca herhangi bir insandan daha korkunç görünmüyordu. Yüzü soluktu, kırılaşmaya başlamış sakalı dağınık, biçimsiz görünüyordu. Gözleri halen açıktı ama görmüyor gibiydi, Hasanali adamın yüzüne bakarken yorgunluktan kızarmış gözlerini bir an kırıpıştırdığını sandı. Yavaşça, kesik kesik soluk alıyordu, geriden bir inilti duyuluyordu. Dikenli çalılar kollarını yara bere içinde bırakmıştı. Sandaletleri iyice yıpranmıştı, pantolonunun üzerine giydiği pamuklu uzun gömlek toz toprak içindeydi. Yırtılmış sonra da

yamanmıŖtı, ter izlerinden yol yol olmuŖtu ve leke içindeydi, muhtemelen baŖladıđı noktada değil de yürürken olmuŖtu bunlar. Yoksa kimse bu paavralarla yola çıkmazdı. Sandaletlerini, kahverengi gömleğinin yırtılan parçalarıyla ortadan kemer gibi bađlamıŖtı. BaŖka bir parçayı da alnına tutturmuŖtu. Hasanali adamın bu melodramatik kılığına, çölde kaybolmuŖ bir gezgin ya da bir savaŖı tipini tıpatıp karŖılayan haline güldü. Bu dŖnce karnındaki ağrıyı biraz hafifletmiŖti. Yoksa bilmeden evdeki herkesi öldürecek bir eŖkiya ya da haydut mu getirmiŖti eve? Ama hayır, öyle olamazdı çünkü bu adam zaten yarı l gibiydi; belki de o eŖkiyaların saldırısına uđramıŖtı.

“Kim bu adam?” diye sordu kız kardeŖi Rehana arkadan seslenerek. Hasanali etrafına bakındı, “YaralanmıŖ,” dedi, gülümsediğini fark etti, hâlâ biraz heyecanlıydı.

Rehana sol koluyla perdeyi aralamıŖ, kapının yanında duruyordu. Hasanali onun yeni uyandığını sersemlemiŖ, ağır bakıŖlarından, atallaŖmıŖ sesinden anladı. İleri doğru birkaç adım atarak durumu anlamaya alıŖır gibi adama baktı. Gözleri açıktı, alacakaranlıkta denizin içindeki çakıl taŖları gibi parlıyordu. Hasanali adamın gözlerini kırpıŖtırdıđından bu kez emin oldu, atlamıŖ dudakları aralanmıŖ, inildiyordu. Rehana hemen geri çekildi, bu kısa sürede iini nasıl acı bir umudun doldurduğunu Hasanali hayal bile edemezdi.

“Eve kimi getirdiğinin farkında mısın kıymetli efendimiz?” diye sordu her zamanki alaycı tonuyla. Hasanali gönülsüzce geri çekildi, rkmŖt, gün böyle baŖlayınca uzun sürer, aŖađılanma dozu artarak devam ederdi. Kendini hazırlamak için gözlerini bir saniyeliğine sıkıca yumdu. Ona dönerek “Adam yaralı,” dedi. Dudak büküp çenesini kenetledi Rehana. Hasanali bedeninin öfkeyle gerildiğini hissetti. Rehana’nın gcendiğini belirten bir ifadeyle çenesini bir kademeye kaldırdığını gördü, gerildiğini anladığını fark etti. Reha-

na'nın öfkeli çıkışına rağmen gözlerindeki kederi ayırımsayınca yüzündeki gergin ifade çözüldü. Belki de uykusu bölündüğü için öfkelenmişti. Sabahları erken uyanmaktan hoşlanmazdı. Fakat ayağının dibinde külçe gibi yığılmış bir adam duruyordu, belki de ölmek üzereydi, böyle bir durumda bile uykusunu düşünebiliyordu. Tam o sırada karısı Malika arkadan, Rehana'nın sağ omuzunun üzerinden başını uzatıp adamın yüzündeki acı ifadeyi görünce nutku tutuldu, açık kalan ağzını hemen sevimli bir el hareketiyle kapadı. Karısının iyiliği karşısında Hasanali'nin içi sevgiyle doldu.

“Sen bekle bir saniye!” dedi Rehana, Malika tam bir adım yaklaşmak üzereyken durdurdu onu. “Hemen telaş etme. Kimmiş bu adam? Nerede buldun onu? Nesi varmış?”

“Bilmiyorum,” dedi Hasanali sakince, Rehana öfkelenmiş sesini hep bu yatıştırıcı tona ayarlardı ama bu bazen Rehana'nın daha fazla asabını bozardı. O böyle huzursuz olduğunda, özellikle de sorduğu sorulara yanıt veremediğinde Hasanali ona ne söyleyeceğini bilemezdi. Vereceği bir yanıt olduğunda bile Rehana'nın küçümser tutumu kendinden şüpheye düşürürdü onu, durumu örtbas etmeye çalışırdı hemen. İşte şu anki bocalaması da bir kez daha gerçekten de her şeye inanan, saf biri olduğunu düşündürmüştü ona. “Orda bir yerde çıktı karşıma. Yaralıydı.”

Nerede? Hangi yolda? Niçin yaralanmıştı? Nedir hastalığı? diye sordu Rehana, hor gören bir kuşkuyla. Hasanali bu bakışa aşınaydı, ona bu ifadesinin, normalde alımlı ve sevimli sayılabilecek yüzünü ne kadar çirkinleştirdiğini söylemeyi isterdi. Fakat bu tip şeyleri ona her şeyi daha da berbat etmeden söylemenin bir yolunu hiçbir zaman bulamamıştı. “Sen ve senin tuhaflıkların başımıza neler açacak bakalım? Hasta bir adam kimbilir nerden geliyor, kimbilir ne hastalığı var, ne idüğü belirsiz bir adamı biz de aynı hastalıktan ölüp gidelim diye mi eve getiriyorsun? Halden anla-

yan, görüp geçirmiş biri falan sanıyorsun kendini değil mi? Dokundun mu ona?”

“Hayır” dedi Hasanali, dokunmamış olmasına şaşırıldı. Bakışları Malika’ya ilişince karısı gözlerini aşağı çevirdi hemen. Çok güzel, çok duru, çok genç görünüyordu. Ona bakarken bir tür acı duydu Hasanali; Malika’nın özverisine karşılık onu sakınmak isteyen bir endişe ile memnun etme arzusu arasında bir histi bu. “O iki genç tutup kaldırdı adamı, buraya kadar da onlar taşıdı. Fakat haklısın, işin hastalık tarafını düşünmemiştim. Yaralandı sanmışım. Mamake Zaituni gelene kadar ona dokunmayalım. Kadını çağırttım, neredeyse gelir. Malika sen de Rehana’nın dediği gibi uzak dur adamdan.”

“Akıllıca konuşmaya başladın nihayet” dedi Rehana bıkkın, iğneleyici bir tonda. Sonra yerde yatan adama bakıp kaba olmamaya çalışır gibi, neredeyse fısıldayarak: “Adamı yemek yediğimiz kilimin üzerine yatırmışsın, hasta bir yabancıyı nesi olduğunu bilmeden eve getirirken aklından ne geçiyordu çok merak ediyorum? Adam ölebilir de” dedi sesini daha da alçaltarak, “sonra da akrabaları gelip bizi suçlar.”

“Acı içinde kıvranan bir insanı insaniyet namına eve taşıyıp bakabilecekken orada öylece bırakmamı bekleyemezsin” diye karşı çıktı Hasanali.

“Ah, evet bir din adamısın sen, nasıl da unutmuşum” dedi hemen, hafifçe gülümseyerek. “Bir dahaki sefere camiye götür onu, Tanrı bakar ona. Eve pis kokan bir yabani getirmediğin için sana teşekkür etmeliyiz herhalde. Mamake Zaituni’yi çağırması için birini yolladınız mı?”

Rehana yıllarca ona bir ahmakmış gibi davranmıştı. Ama hep böyle değildi. Büyüyüp bir kadın olduktan sonra karşısında aklı geriden gelen, beceriksiz biri var gibi konuşmaya başlamıştı. Hasanali, ilk başta bunu eğlenceli bulmuştu; Rehana, dul kaldıktan sonra, yaşlandıkça gittikçe hırçınlaşan

anneleriyle işbirliği içinde yetişkin kadın oyunu oynuyor diye düşünmüştü. Bu sırada o, kimseye muhtaç olmamaları için gece gündüz çalışıp geçimlerini sağlamıştı. Böyle canla başla çalışmasına karşılık herkesin önünde kendisine beceriksiz biri muamelesi yaparak onu onurlandırdıklarını söyleyecek cesareti de hiçbir zaman kendinde bulamamıştı. Rehana'nın bu küçümseyen tutumu zamanla daha da acımasız bir hal aldı, Hasanali de kaçınılmaz olarak onun bu aşağılamalarına razı oldu. Elinden başka türlü gelmiyordu. Onu böyle acımasız yapan geçen zaman değildi. Evet, yalnızca zaman değildi. Bu noktaya gelmesinde Azad'ın ve Hasanali'nin de payı vardı. Bazen Rehana'nın sesinin bedeninde yankılandığını hissedirdi Hasanali, çaresizlikten gözleri dolardı.

“Evet yolladık” dedi. Malika'ya baktı, Malika gözleriyle onu hemen onaylayıp bakışlarını başka bir yöne çevirdi. “Kahve var mı?” diye sordu Hasanali, Rehana'dan kurtulmak ve onunla konuşmuş olmak için.

Malika evet anlamında başını salladı “Hazırlayayım,” dedi ve yerde sızlanan adamın etrafından geniş bir kavis çizmeye aşırı dikkat göstererek ocağa yöneldi.

Dükkânda işler durgunken vakit geçirmek için tespih çekmekten sıkıldığında, birden bir endişe dalgası zihnine hücum eder, nefes almasını güçleştirirdi. Genellikle rastgele, önemsiz şeyler olurdu bunlar. Böyle zamanlarda küçük bir mesele bile üzerine uzun süre kafa yorunca giderek büyü-yüp sıkıntı verici bir hal alırdı, işte Hasanali şu an böyle bir hissiyat içindeydi, Malika'nın sevgisinin zamanla küçümsemeye dönmesinden korkuyordu.

Rehana arka kapının yanında bir tabureye çöktü, içini çekerek sırtını duvara yasladı, Mamake Zaituni'yi beklemeye koyuldu. Hasanali suçluluk duygusunu gizlemeye çalışarak ona hafifçe arkasını döndü. Suçu hemen üstüne alan bir yaradılışı vardı. Kendini bu sessiz suçlamalara karşı duyar-

sızlaştırmalıydı. Güneşliğin direğine yaslandı; eve getirdiği ve adeta bir insan yığını gibi boylu boyunca uzanan bu adama baktı. Onu evinin arka bahçesine taşımanın verdiği hazı anımsadı, Hamza'nın onu alıp götürmeye çalışması aklına geldiğinde gülümsedi. Hamza böyle şeyleri hazmedemezdi, hep rekabet halindeydi, gösterişe bayılırdı. Bu yabancı adam Rehana'nın dediği gibi pis kokan bir yabani olsaydı Hamza onu evine götürmeye çalışır mıydı acaba? Yapmazdı diye düşündü. Hamza'nın birlikte sıkça seyahat ettiği ve gençlik yıllarında alıp sattığı yabancılar üzerine söyleyecek pek çok şeyi vardı: ani öfke patlamalarından, pervasız açgözlülüklerinden, dizginlenemez açıklıklarından bahsedirdi. Düpedüz hayvanlardı ona göre. Hasanali kendi elleriyle böyle birini eve mi götürecekti? Bu düşünce sırtımasına neden oldu. Tabii ki götüremezdi, herkes yabancılerden korkuyordu. Sürekli onlarla ilgili korkunç hikâyeler anlatılıyordu. Kırlarda hiçbir şeyden korkmayan vahşi hayvanlar ve yabancılar haricinde kimse hayatta kalamamıştı tabii, bir de kan davalarıyla geçen yıllar içinde makûl olma yetilerini kaybeden fanatik Somalili ve Habeşistanlı köleler ve akrabaları hayatta kalmayı başarmıştı. Bir an Rehana'ya baktı ve yüzünde asılı kalan sırtışı izlediğini fark etti. Başını yavaşça yaptığını doğru bulmadığını gösterir gibi salladı Rehana, gözleri ona nüfuz eder gibi bakıyordu ve kocamandı.

“Masikini” dedi. “Zavallı.”

“Hamza'yı düşünüyordum,” dedi Hasanali. “Adamı kendi evine götürmek istedi, bu ihtiyar hep önde olmak istiyor.”

“Sen de durdurdun onu değil mi?” dedi hayretle, iğneler gibi.

O sırada birisi bahçe duvarının üstünden seslendi. Mamake Zaituni gelmişti. Hasanali kapıyı açtığı anda ihtiyar münecimler halattan örülmüş yatağa yerleşmiş, olacakları bekliyorlardı; iki delikanlı da Mamake Zaituni'nin etrafında sanki

onu başına gelebilecek bir kötülükten korumak için dört dönüyorlardı. Şifacı, adamın çevresinde hızla döndü, ufak tefek, yorulmak bilmez biriydi, alçak, sabit bir ses tonuyla dualar okudu, yaşam makarasını çözdü. Hasanali dışarıda bunca insanın toplanıp beklemesine şaşırıldı. Elleriyle kalabalığı savuşturdu, içlerinden birisine yönelik olduğu düşünülmesin diye el hareketinin kapsayıcı olmasına özen gösterdi ve kapıyı kapadıktan sonra sürgüyü çekti.

“Orada her şey yolunda mı?” diye bir ses yükseldi, Hamza’ydı bu, sesi her zamanki gibi herkesten yüksek çıkıyordu. Hasanali, kapıyı tekrar açtı ve nazikçe sessiz olmalarını işaret etti, üç ihtiyarın ayaklandığını ve o iki gencin de halattan sedyeyi yüklenmiş yola koyulduğunu gördüğünde memnun oldu. Arkalarından el sallayıp hemen kapıyı kapattı.

“Hasanali, dükkânı ne zaman açacaksın? diye sordu Cumaane duvarın ardından. Olan biteni öğrenmek için bir an önce dükkâna gitmesini istiyorlardı.

“Hemen geliyorum kardeşim.”

“Namazda size dua edeceğiz,” diye seslendi Ali Kipara, bunu belki aklını çeler de o da onlara katılır diye söylemişti.

Mamake Zaituni, Rehana ve Malika’nın elini öptü fakat onların kendisine aynı şekilde karşılık vermesini önlemek için hemen geri çekti elini. Mütevazı insanlar böyle yapardı, ellerini öptükleri kişinin karşılık vermesini beklemeden geri çekilirlerdi. Kimseye elini öptürmemek tevazuunun en sade ifadesiydi, herkes Mamake Zaituni’nin azize mertebesinde görülmesinde bu tutumunun payı olduğunu, Tanrı’nın ona ve ondan önce babasına şifa verme kabiliyetini bahşetmesinin nedenlerinden birinin de bu olduğunu düşünürdü. Kendi kendine duasını mırıldanırken bir yandan peçesini yavaşça çıkarıp, aslında incecik pamukludan yapılmış, yağ ve kurum kokan başörtüsünü sanki en kaliteli ipekten üretilmiş, buram buram sandalağacı kokuyor gibi özenle katladı. Yıp-

ranmış pamuklu başörtüsü başına sıkıca bağlanmış, bileklerine kadar inmişti, yalnızca elleri ve delik deşik yüzü görünüyordu. Kilime basmadan önce sandaletlerini çıkarıp adama dokunmadan etrafından yürüdü, bir deri bir kemik kalmış yaşlı bir yırtıcı kuş gibi eğildi üzerine. Tanrı'nın onları bilinmezden koruması, yardımını esirgememesi için bir dua okudu. Sonra hakkında hiçbir şey bilmedikleri bu adamı utandırmamak için Rehana ve Malika'dan eve girmelerini istedi. Net ve kesin konuştu onlarla, sanki etrafta dolanmaktan uygunsuz bir zevk alıyorlarmış gibi. Hep böyle açık ve kesin konuşurdu Mamake Zaituni, usturuplu olanı bir an bile ıskalamazdı: hep böyle sert ve katiydi, neyin uygun olduğunu her zaman bilirdi.

Rehana itiraz edecek gibi oldu fakat fazla üstelemedi. Tevazu sahibi olması ve netliği ona karşı çıkmayı imkânsız kılıyor, onu her şeyin doğrusunu bilen biri konumuna taşıyordu. Mamake Zaituni adamı yerinden kıpırdatmadan gömleğini yakadan ayak bileğine kadar ince uçlu bir bıçakla kesti. Açık tenliydi adam, Avrupalıydı. Vücudu ince ve kemikliydi, giderek parlaklaşan ışıktaki narin ve yabansı görünüyordu. Hasanali kuzeyde sarışın, gri gözlü Araplar olduğunu duymuştu, adamı ilkin onlardan biri sandı, fakat sandaletlerini ve pantolonunu çıkardıklarında sünnetsiz olduğunu gördüler. *Mzungu* dedi Mamake Zaituni kendi kendine, Avrupalı. Muhtelif yerlerinde çürükler vardı, üstü başı yırtılmıştı fakat vücudunun ön kısmında ve yan taraflarında yara bere yoktu. Karın bölgesi öyle solgun öyle pürüzsüzdü ki ölmüş ve bedeni soğumuş gibi görünüyordu, kadının kemikli elleri adamın vücudunun bu kısmının üstünde duraksayarak gezindi, Hasanali hayranlıkla ve korkarak onu izledi, sanki sırf meraktan adamın vücuduna dokunacağını düşündü. Mamake Zaituni bu maharetli elleriyle her gün pişirdiği ve sattığı ekmeğin hamurunu yoğuruyordu, elleriyle onu

yuvarlıyor, sacda çevirip yakmadan çıkarıyordu. İltihaplı bir böbreği ovarak iyileştiren de bu ellerdi ya da yaralı bir buzağıya pansuman yapan, insanın ıstırabına tereddütsüz müdahale eden de yine Mamake Zaituni'nin bu kemikli elleriydi.

Şimdi de hasta adamı yana döndürmüştü. Adam inledi ve gözlerini açtı, Hasanali etrafa kötü bir koku yayılacağını düşündü, fakat yalnızca yırtık pırtık kıyafetlerinden sızan yanık teninin ve toprağın kokusu sardı etrafı, uzun süre güneş altında kalmıştı. Bitkin haline, üstündeki toprak ve güneş kokusuna bakılırsa birkaç gündür kayıptı herhalde. Sirtında daha fazla yara bere vardı, sağ omzunun çevresinde derin yeşil bir çürük göze çarpıyordu fakat yara değildi bu, kanamıyordu da. Adamı sırtüstü yatırdılar, sonra Mamake Zaituni yırtık gömlekle üstünü örttü ve kadınları çağırdı. Suratına dokununca adam tekrar inledi, kızarmış gözlerini hafifçe araladı.

“Ilık suya biraz bal karıştırıp verin,” dedi her zamanki gibi net ve keskin sesiyle. “Kahve fincanına bir ölçek bal, üç ölçek su koyun.” Bir an Rehana'ya baktıktan sonra gözlerini çevirdi, çok sınırlı iletişim kurardı. Rehana onun bu bakışına alaycı bir gülümsemeyle karşılık verdi. Ben hazırlamayacağım, diye düşündüğünü fark edebiliyordu Hasanali. “Sonra biraz uyusun. Bir şeyi yok. Anlaşılan susuz kalmış ve bitkin düşmüş. Omzunun etrafı fena ezilmiş, o kısımda kırık ya da çıkık olabilir. Bacakkıranı çağırın da bir görsün. Şimdi gidip ekmeğimi pişireyim, bekleyenler var. Sonra bir çorba yapar getiririm.”

“Marazi bir durumu yok mu yani,” diye sordu Rehana kuşkuyla, inanmayarak.

“Ben herhangi bir emare görmedim,” dedi Mamake Zaituni. “Ateşi yok, cildinde kızarıklık yok, kötü kokmuyor ve ishali de yok. Güneşte kurumuş kalmış, o yüzden sersemlemiş olabilir. *Limemkausha na kumtia kizunguzungu*. Ballı su-

yu içirin ona, bacaklıran da bir görsün sonra yine uğrarım. Şimdi ekmeğimin başına döneyim.”

Mamake Zaituni gitmek için toparlanırken Rehana ve Malika yapılması gerekenleri birbirlerine bir çırpıda söylediler, Hasanali'ye ihtiyaçları kalmamıştı artık. Hasanali istemeye istemeye çıktı, adamın konuşmasını, ona ya da gittiği yöne doğru bakmasını ummuştu. Onu o bulmuştu, başkalarına teslim etmek içine sinmiyordu. Fakat adam konuşmamıştı, yani en azından Hasanali nihayet oradan ayrılıp dükkanı açmak için evin içinden geçerek dışarı çıktığında henüz konuşmamıştı.

“Yardıma ihtiyacınız olursa bana haber verin,” diye seslendi. “Malika sen de kahvemini unutma.”

“Tamam efendim,” dedi Malika, itaatkâr hizmetçi taklidi yaparak.

İşte İngiliz Pearce'ın şehre varışı böyle olmuştu, kendisinin hiçbir zaman tam anlamıyla farkına varmadığı bir merak ve heyecan yaratmıştı.

Hasanali sıradan bir adamdı. Başkalarının gözünde sıradan ve biraz da komik görüldüğünü düşünürdü, ufak tefek ve kiloluydu. Arkadaşları ona sataştığında art arda gelen şaka ve dokundurmalarla mücadele etmeye çalışır ama herhangi bir tartışmaya mahal vermemek için sesini pek çıkaramazdı. Bu dalgın ürkekliği içinde, kendisiyle alay edilmesine şaşırılmaz ve elinde olmadan bundan acı duyardı. Tedirginliğini saklayamadığını eski arkadaşları bilir, bunun üzerinden şakalar yaparlardı. Bunun irsi olduğunu, soyundan geldiğini ima ederlerdi. Hintlilerin korkak olduğunu, ürkek kelekler gibi sıçrayıp durduklarını söylerlerdi. Babası korkak değildi. Gençliğinde şarkılar söyleyen, dans eden, sokaklarda önüne gelenle yarışan asabi biriydi ve o da köken olarak Hintliydi. Tanrı onu böyle yaratmıştı, bu duru-

munun ırsi şeylerle ilgisi yoktu, o kimdi ki buna karşı çıkacaktı. Elhamdülillah. Beladan sakınmak için gözlerini dört açardı, yapabileceği en iyi şeyin bu olduğunu düşünürdü. Yıllar içinde birlikte yaşadığı insanlara ilişkin bir tür bilgelik kazanmıştı, fakat bu, sıkıntılı durumlardan kaçınmak için her zaman yeterli olmuyordu. Onunla alay eden kişilerin bu yaklaşımının ardında kötü bir niyet yokmuş gibi davranırdı, sadece biraz neşelenmek için böyle kabalık ettiklerini düşünürdü. Yıllar içinde mahcup havasına rağmen müşterileri ve komşuları üzerinde kendince bir üstünlük kurmayı da öğrenmişti. Kuşkusuz sıradan bir adamdı, fakat sıradan ve açık göz biriydi. Esnaftı, bu iş ister istemez müşteriler karşısında kurnaz olmayı gerektiriyordu; ödemeye gönüllü olduklarından daha fazlasını alıyor, almayı umduklarından daha azını veriyordu. Bunu da yine sıradan bir havada, fazla belli etmeden, bariz bir ataklık göstermeden yapması gerekiyordu. Tüccarların yaptıkları üçkâğıtları, pazarlıkları ve bunun üzerinden elde ettikleri karları duyduğunda telaşlı bir korkuya kapılır, böyle bir riski göze almalarına özenirdi. Bu yüzden gülerlerdi ona, o da onları kazıklardı, aşırıya kaçmadan. Bunu işi sayesinde elde edebildiği bir başarı gibi görürdü.

Bazen ona gülmelerini, onları hafifçe kazıklamaktan aldığı küçük zevkin farkında olmalarına bağlardı. Bazen başkası olmayı dilerdi, fırıncı ya da marangoz, işe yarar biri yani. Fakat ne yazık ki kendiydi yalnızca, diğer birçoğu gibi esnaftı, bir oğlu olursa o da esnaf olacaktı. Sıradan insanlardı onlar.

O sabah dükkânı açtığında kapıda üç müşteri bekliyordu. Telaşlanmıştı onları görünce, halbuki biri çocuk, diğeri de yaralı Avrupalıyı eve taşıyan o iki gençti, şimdi de onlara teşekkür etmesi için dükkânı açmasını bekliyorlardı. “Bu kadar zamandır sizi bekliyoruz,” dedi gençlerden biri, “işe geç kaldık artık, yapacak bir şey yok.” Genellikle sabah nama-

zından sonra henüz ortalıkta kimse olmadığı için dükkânı erkenden açmasını gerektirecek bir durum olmazdı. Dükkânı açmak zaman alan, ayrıntılı bir işti. Ön tarafta her biri iki avuç uzunluğunda toplam on sekiz tane kalın payanda duruyordu. İlk iki kalası kaldırdı ve çocuğa oradan siparişleri verdi. “Al bakalım bir kepçe sade yağ, evdekilere selam söyle.” İki gence onar anna⁴ verdi. Gençler verdiği bozuklukları aldılar fakat yerlerinden kıpırdamadılar, dudaklarını ısırarak gülümsemelerini gizlemeye çalışıyorlardı. Salim ve Babu mahallenin dürüst gençlerindendiler. Onlar da, deminki çocuk gibi annelerinin siparişlerini almak için dükkâna gelirlerdi ve muhtemelen ömrünün sonuna kadar daimi müşterileri olarak kalacaklardı. Gençlere tekrar onar anna verdi ve sonra, daha fazla cömert olması için izledikleri yıldırma yöntemi hoşuna gittiği için bir onar anna daha verdi. Herkes onu, olduğundan daha zengin zannediyordu, bu yüzden tutumlu oluşunu cimrilik gibi yorumluyorlardı. Cimri olarak düşünölmek çok fena bir şeydi. Tanrı'nın, varlıklı kişilerin yoksullara karşı cömert olması gerektiğine ilişkin buyruğuna karşı çıkmak, günah işlemek anlamına geliyordu. İnsanlar, ceplerindeki birkaç annayı ve rupiyi de esnafa veriyordu zaten, esnafın ise insanların ihtiyacı olan ürün kümbetlerinin üstünde sırtüstü yattığını, dolayısıyla Hasanali'nin de günün sonunda yalnızca topladığı parayı saydığını düşünüyorlardı. Esnafın yoksul kişiler gibi yaşadığını ve servetlerini arka bahçede bir çukura gömdüklerini söylerlerdi.

Hasanali kalan on altı kalası bir kerede söküp dükkânın dışına istifledi. Sonra menteşeli kanatları çıkardı, onları da kalas yığınının üstüne koyup ürünleri her zamanki yerlerine yerleştirdi. Sonra da yağ, muhtelif baharat, hasır sepetlere doldurulmuş mercimek, fasulye ve hurmaların, şeker ve pirinç çuvallarının arasındaki yerine oturdu. Bütün bunlar

4 Hindistan'da bozukluklar için kullanılan para birimi – ç.n.

zaman alıyordu. Nihayet yerleşti ve Malika'dan istediği kahveyi hatırladı, belki kahvenin yanında çörek ya da bir parça ekmek de getirirdi. Sonra aklına bahçede, tentenin altında yatan adam geldi. Kifayetsiz kalmanın sızısını duydu bir an. Bir adam nasıl gezinmek için evini bırakıp binlerce mil uzaktaki yabana giderdi? Bu cesaret miydi yoksa delilik mi? Buralarda ardında bıraktığından daha kıymetli ne olabilirdi? Hasanali adamın yerine *kendini* koymaya çalıştı fakat böyle bir gezintinin nasıl bir istekle yapılabileceğini tahayyül edemiyordu. Tanımadıkları, adını bilmedikleri, sesini bile duymadıkları bir adamı evde kız kardeşi ve karısıyla yalnız bırakmakla aptallık mı etmişti? Ya birden saldırganlaşırsa ya da düşünmesi bile korkunç bir şey yapmaya teşebbüs ederse diye geçirdi içinden, öyle bir durumda Hasanali'nin bu ihmali bağışlanamaz olurdu. Dükkândan eve açılan koridorun eşliğinde durdu ve Malika'ya seslendi. “Nerede kaldın, çabuk olsana.”

“Geliyorum, kahveni getiriyorum” diye karşılık verdi Malika, koridora dizilmiş kasalar ve çuvallar sesini boğmuştu.

“Hemen gel,” diye bağırdı Hasanali telaşla, fakat Malika'nın sesi içini rahatlatmaya başlamıştı bile. Korkmuş gibi gelmiyordu sesi, fakat yine de acele etmesini istiyordu, dikkatli olmasını söylemek, onu dünyaya karşı uyarmak istiyordu. Malika bir kap kahve ve kumaş peçeteye sarılı darı çöreğiyle geldiğinde hemen “Neler oluyor?” diye sordu, “Evde durumlar nasıl?”

“Sorma, adam iblisin teki çıktı, insan kılığındaki şeytanmış meğer,” dedi Malika, kapının eşliğinde, başı açık, Hasanali'ye yılgın gözlerle bakarken. “Rehana bir yudum ballı su verir vermez bir rukh'a⁵ dönüştü, şimdi de dama tünedi, birimiz düşüp ölelim de ruhumuzu çalsın diye bekliyor.”

“Maskaralık etmesene,” dedi Hasanali. Halbuki Mali-

5 Arap mitolojisinde canavara benzeyen iri bir kuş – ç.n.

ka'nın muzipliği çok hoşuna gitmişti. "Rukh böyle olmaz. Sana daha önce anlatmıştım, rukhun ismi vardır ama cismi yoktur, yani dama tneyemez. Ayrıca rukh ölümden sonra bedeni terk edip sonsuzla birleşen nefestir, ruhlarımızı alan bir hırsız değil yani. "Evlerindeki mzungu ismi olmayan fakat cismi olan biriydi, bu yüzden de rukh falan değildi. Malika bunları hiç umursamadı, sırf ona sataşmak için anlattıklarını yanlış şekilde tekrarladı. Baş başa kaldıklarında ona böyle sataşırdı hep. Kendi aralarında oynadıkları oyunlardan biri de Hasanali gönlünü alıp onu kucakladığında Malika'nın ona terslenmesiydi. Malika geldiğinden beri hayatı bambaşka olmuştu.

"Evde ne olabileceğini düşünüyorsun o halde?" diye sordu Malika. "Mzungu orada öylece yatıyor, inliyor, Rehana çanağı uzattığında azar azar iebiliyor, bebek gibi geğiriyor ve salyası akıyor. Bacakkıran birkaç dakika önce geldi, şimdi muayene ediyor onu. Böyle şeyleri boş yere dert etme kendine."

"Boş yere dert ettiğim yok," dedi kaşlarını çatarak, yaşının neredeyse onun iki katı olduğunu, biraz daha saygılı olması gerektiğini hatırlatmak istedi. Aslında ona daha fazla saygı duymasını sağlamak değildi maksadı, yalnızca biraz daha yanında kalsın, hemen içeri gitmesin istiyordu. "Kahveyi geç getirince her şey yolunda mı diye merak ettim, içerideki adamın kim olduğunu bilmiyoruz sonuçta. Aklim kaldı evde."

"Adam neredeyse l efendimiz."

Hasanali başını salladı. "Bacakkıran ne dedi?" diye sordu.

"Henüz bir şey demedi, diyeceği zaman da muhtemelen bize söylemeyecek," dedi Malika, sonra fısıldayarak ekledi "rkn bir ihtiyaş."

"Tamam dikkatli ol," diyerek yolladı onu Hasanali, bir müşterinin geldiğini görmüştü. "Ve Bacakkırana söyle bir şey yapmadan önce beni görsün."